

СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ ИЗ НИСЕ

О БЛАЖЕНСТВИМА

Треће слово

Блажени који плачу, јер ће се утешити (Мт. 5; 4)

Још увек се нисмо узнели до самог врха горе, и још увек се мисаоно налазимо у њеном подножју. Иако смо прошли преко два брежуљка, блаженствима узнети до блаженог сиромаштва и блажене кроткости, која је изнад њега, беседа нас даље узноси ка још већим узвишењима, и показује нам оно, које је треће међу блаженствима, и према којем, како говори апостол, треба пожурити одбацивши свако бreme и грех који нас лако заводи (в. Јевр. 12; 1). Тако ћемо лагано и хитро стати на врх и приближити душу најчистијој светлости истине. Шта, дакле, значи, блажени који плачу, јер ће се утешити?

Наравно да ће се насмејати и наругати онај, који у виду има овај свет, када се каже да се након живота блаженима називају они које су исцрпеле свакојаке несреће и да се, према томе, јаднима морају назвати они, који живе у безбрижности и благостању. На тај начин ће појачати смех и набројати разне несреће, износећи на увид рђаве последице удовиштва, горко стање сиромаштва, губитке, бродолеме, заробљавање током рата, неправедне судске одлуке, прогоне из отахбине, губитак богатства, несреће услед болести као што су осакаћеност, одузимање удова и све врсте телесних повреда, и описаће својим речима још неку несрећу тела и душе која се у овом животу догађа људима. Тиме ће, према његовом мишљењу, бити достојна подсмеха изрека, која блаженима назива оне који плачу. Ми ћемо се, међутим, не обраћајући много пажње на оне који имају тесан и узан поглед на божанствене мисли, потрудити да размотримо богатство које се крије у дубини изреке, да би се и на тај начин разјаснило колика

је разлика између земног и телесног разумевања и разумевања узвишеног и небеског.

На први поглед, блаженим се може назвати плач због преступа и грехова, сагласно са учењем ап. Павла, који каже да постоји жалост по свету и жалост по Богу, и да жалост по Богу доноси покајање на спасење (2. Кор. 2; 10). И заиста, није недостојно да се назове блаженим оно стање душе која оплакује свој порочни живот. У телесним болестима често се дешава да услед повреде неки део тела престане да дејствује, а знак (тог недејствовања) је обамрлост. Ако се неком лекарском вештином телу поново врати чувстовање, онда се и болесник и они око њега радују и самом чувстовању бола, јер он показује да ће се болест преобратити у здравље. Исто тако, када неки, према речима апостола, отупевши предају себе (Еф. 4; 19) животу у греху, на неки начин постају мртви и парализовани за врлински живот и нимало не осећају шта чине. Ако их дотакне нека исцељујућа реч, под којом подразумевам строге претње будућим судом, страх до дубине пронице у срце и по њему, скамењеном од страсти сластољубља, слично неком оштром и горком леку шири страх од пакла, од неугасивог огња, од црва који не умире, од шкргута зуба, од непрестаног плача и од таме најкрајње. То ће га приморати да осети какав живот води а болно осећање, које се створи у његовој души, учиниће да буде достојан да се назове блаженим.

Претпоставимо да у предложеном погледу на учењу о блаженству ни та мисао неће бити бескорисна за врлински живот, јер се грех на неки начин умножава у људској природи, док је покајнички плач као неки лек за исцелење од њега. Мени се, међутим, чини, да ова изрека означава нешто што има дубљи смисао од овога што је речено, што ме приморава да под тим разумем и нешто друго. Ако би ова изрека указивала само на покајање након сагрешења, било би доследније да се блаженима назову они који оплакују (тј. повремено плачу над својим

сагрешењима), а не они који стално плачу. Ако као поређење узмемо болест, онда блаженима називамо оне који су се излечили а не оне који се стално лече, јер дуготрајност лечења указује и на неукротивост болести. Постоји и други разлог због којег ми се чини да се не би требало ограничити само на ту мисао, као да се тим речима блаженима називају само они, који плачу због грехова. Пронаћи ћемо многе који су беспрекорно живели и који су се, према речима Самог Бога Логоса, одликовали сваким добрим делом. Какво користољубље налазимо код Јована? Какво идолопоклонство видимо код Илије? Какво је веће или мање прегрешење у њиховом животу познато историји? Шта дакле? Зар ова изрека оставља изван блаженства оне, који се нису најпре разболели и којима тај лек није ни потребан, при чему мислим на покајнички плач? Зар неће бити бесмислено ако такве будемо сматрали недостојнима блаженства само зато, што нису сагрешили, и што се од греха нису лечили плачем? Зар у том случају сагрешење неће имати предност у односу на живот ван греха, ако је једино покајницима дат удео у благодати Утешитеља, јер је речено: Блажени који плачу, јер ће се утешити? Због тога ћемо, следећи колико год је то могуће Онога што води ка висинама (Авак. 3; 19), још једном потражити смисао који се овде садржи, како бисмо дознали каквом је плачу приуготовљена утеха Духа Светога.

Размотримо најпре шта у човековом животу значи плач, и одакле долази до њега? Свима је јасно да је плач потиштено расположење душе, које се појављује приликом губитка нечега што она љуби. Таквом стању нема места код оних, који живе у благостању. На пример, човек који добро напредује у животу, којем сва дела иду као по речном току, којег весели супруга и радују деца, а својим делима поткрепљују браћа, који ужива почаст на народним скуповима, а од власти уважавање, страشان за противнике и поштован од потчињених, љубазан према пријатељима, изобилује богатством, живи за своје задовољство,

безбрижан и доброг здравља, има све што се у овом свету сматра за драгоцено. Такав човек живи у весељу и наслађује се свим што поседује. Међутим, уколико у његовом благостању дође до преокрета и он услед неких околности буде или растављен од оних које највише љуби, или изгуби иметак, или му се догоди нека телесна повреда, тада ће лишавање изазвати расположење противно весељу, које називамо плачем. Овим смо створили истински појам о њему, јер је плач неко тужно осећање губитка онога, што нас радује. Ако смо појмили људски плач, нека нам оно што је очигледно послужи као путоказ за оно, што нам је непознато, и нека се разјасни да се блаженим назива онај плач, за којим следи утеха.

Ако, дакле, овде плач изазива губљење блага какво неко поседује, и, такође, ако нико неће плакати због онога што жели да изгуби, требало би да најпре упознамо само добро и да видимо шта је у суштини оно, а затим да створимо појам (представу) о људском животу. Тиме ће се постићи и напредак у блаженом плачу. Узмимо као пример оне што живе у тами. Један се у тами и родио, а други је навикнут да се наслађује спољашњом светлошћу, иако је сада насилно затворен. Таква несрећа неће подједнако дејствовати на обојицу. Знајући шта је изгубио, један лишавање светлости сматра тешким губитком. Други, пак, који никад није упознао такву благодат, безбрижно ће живети у мраку, расуђујући да није лишен ниједног блага (добра). Због тога ће жеља једног да се поново наслађује светлошћу водити ка сваком напору и труду да поново види оно, чега је насилно лишен. Други ће, међутим, остарити живећи у тами и не знајући за нешто боље. Тако је и у расуђивању о ономе, о чему говоримо. Онај, који је видео истинско благо и затим разумео ништавило људске природе, он, наравно, душу сматра несрећном и плаче зато што се у садашњем животу не користимо оним благом. Зато ми се чини да ова изрека не назива блаженом жалост него познање блага, услед чега човек пати; јер, у овом животу, нема

онога за чим трага.

Стога треба истражити да ли је уистину нешто она светлост којом се ова тамна пећина људске природе не озарује у садашњем животу? Или је то можда жеља да се стреми нечему чега нема и што је недостижно? Да ли је наш разум такав, да следи за природом онога, за чим трага? Да ли је значење именица и изрека такво, да може да нам пренесе достојну представу о узвишеној светлости? Како да именујем невидљиво? Како да замислим невештаствено? Како да покажем оно, што нема обличја? Како да појмим оно, што нема ни величину, ни количину, ни својства, ни обресе, што се не налази ни на месту, ни у времену, што је изван сваког ограничења и сваке одређене представе? Чије је дело – живот свега онога што замишљамо као добро? На шта мислимо сваким узвишеним појмом и именовањем као што је Божанство, царство, сила, вечнобиће, непропадљивост, радост, радовање и све узвишено, о чему можемо да мислимо и што можемо да искажемо? Како је и при каквим помислима могуће, да такво благо (добро) постане доступно зрењу, да се може и созерцавати и остати невидљиво? Да ли је свим суштaствима подарило биће (постојање), док је само било свагдапостојеће, и није имало потребу за призивањем у биће (постојање)?

Да не бисмо узалудно замарали своје умове распростирањем до граница безграничног, прекидамо испитивање о природи преузвишених блага (добара), будући да ништа од онога, што је томе слично, не можемо појмити. Из својих испитивања извући ћемо једну корист јер се, услед саме немогућности да се види тражено, у нас утиснуо неки појам о величини траженог. У оној мери, у којој верујемо да је благо (добро) по својој природи изнад нашег знања, у тој (мери) се и појачава наш плач због блага од којег смо разлучени. Ми, људи, били смо некад причасници овог блага. Оно, о чему данас знамо само у загонеткама, било је некад

у човеку: и непропадљивост, и блаженство, и самовлашће и непотчињеност, и безбрижност, и богомислије, што значи да смо на то благо гледали чистим разумевањем, без икаквог застора (прекривала). Све ово даје нам у неколико изрека могућност да у загонеткама разумемо постање света, говорећи да је човек створен по образу Божијем, да је живео у рају и да се наслађивао тамошњим растињем, чији су плодови живот, знање и сл. Ако смо све то поседовали, како онда да не уздишемо због несреће која је затим уследила? Високо је унижено; саздано по образу Божијем, постало је земно; оно што је предодређено за цара, постало је роб; оно што је створено за бесмртност постало је смртно; оно што је обитавало у рајском насељу пресељено је у болесну земљу и земљу напора; оно што је одгајено у бестрашћу, заменило ју је за острашћен и краткотрајан живот; оно што је било слободно сад је потчињено многобројном и великом злу, да се наши мучитељи не могу ни набројати. Свака наша страст, када нас надвлада, постаје господар поробљеног. Слично неком тиранину, она заузима душу а као слуге које јој угађају користи наше помисли. Тако раздражљивост, гнев, страх, стрепња, дрскост, стања патње и насладе, мржња, свадљивост, нечовечност, суровост, завист, ласкавост, злопамћење, безосећајност и све страсти које дејствују против нас чине списак мучитеља и тирана који су, као свог заробљеника, својој власти потчинили душу. Ако пак неко наброји и невоље које се догађају телу, које су неразлучиве од наше природе, онда ћемо изливати далеко обилније сузе, јер уместо блага гледамо на патње и уместо на благостање на несрећу.

Због тога Онај, Који блаженим назива плач, тајинствено поучава душу да окреће поглед ка истинском благу и да се не погружава у прелести овог живота. Као што је немогуће да онај, који брижљиво проникне у дела, проживи живот без суза, тако је немогуће да и онај, који је дубоко огрезао у животне насладе, мисли да је несрећан. Нешто слично овоме може се видети и код

бесловесних. Иако је жаљења достојно устројство њихове природе (има ли нечег жалоснијег од лишености разума?), они немају никакво осећање о својој несрећи, тако да проводе живот чак и у неком задовољству. Међутим, уколико би имали било какав појам о дару разума, онда свој несрећни и бесмислени живот не би проводили у задовољству. Тако и људи, који немају никаквог знања о благу (добру) којег је лишена наша природа, садашњи живот проводе у задовољству. Ко се наслађује садашњим, неће ни трагати за нечим бољим, а ко не тражи, неће ни наћи оно, што налазе једино они који траже.

Логос, дакле, блаженим назива плач, али не зато што је он такав сам по себи, него због онога што из њега происходи. Чак и повезаност речи показује да је за оне који плачу блажен и сам плач, јер и само то доводи до утехе. Господ је рекао: Блажени који плачу, и није се зауставио на тој изреци него је додао: јер ће се утешити. Чини ми се да је то разумео и велики Мојсеј (или, боље речено, Логос је то кроз њега устројио), који је у тајинственим обредима пасхе заповедио Јеврејима да једу бесквасни хлеб и горко зеље. Том загонетком омогућио нам је да познамо да причасници оног тајинственог празника не можемо постати другачије, него што ћемо суровом и бесквасном животу добровољно присајединити и горко зеље овога века. Чак је и велики Давид, који је поседовао највишу меру људског благостања – мислим на царство – обилно обдарио свој живот горким зељем, уздишући и горко оплакујући дуговечност свог боравка у телу, говорећи: Авај мени, јер се боравак мој продужи (Пс. 119; 5). На другом месту, гледајући красоту насеља Божијих, каже да се топи од жеље, признавши да би радије да се тамо придружи последњима, него да буде први у садашњем (в. Пс. 83).

Ако пак неко жели да боље схвати силу оног плача који се назива блаженим, нека размисли о повести о Лазару и богаташу, у којој нам се разјашњава ово учење. Авраам говори богаташу: Сети се

да си ти примио добра своја у животу своме, а тако и Лазар зла; сад се он теши, а ти се мучиш (Лк. 16; 25). Тако је и требало да буде након што нас је безумље или, боље речено, злоумље отуђило од благог Божијег старања. Кад нам је Бог заповедио да се наслађујемо благом са којим није помешано зло, ми смо, услед презасићености, својеволјно окусили непослушност речи Божијој. Најзад, људској природи предстоји да услед тога окуси и једно и друго, односно да има удео и у жалосном и у радосном. Будући да постоје два века, тако је и живот, саобразно са оба века, двојак. Слично томе, двојака је и радост: једно је радост у овом, а друго радост у будућем веку. Удео наслађивања истинским благом очекује нас у вечном животу, а служењем патњама испунићемо овај кратки и привремени живот. Ако се у овом животу лишимо нечег угодног, нећемо то сматрати губитком, јер ћемо за ово лишавање бити награђени много бољим. Дакле, ако блажено у бесконачне векове поседује безграничну и постојану радост, док људска природа нужно мора да окуси и оно противно, зар онда није јасно шта се подразумевало изреком: Блажени који плачу сада? Они ће се тешити у бесконачне векове. Као утеха ће послужити учешће Утешитеља, јер је дејствовање Духа дар утехе, које нека се удостојимо и ми благодаћу Господа нашег Исуса Христа. Њему нека је слава у векове векова! Амин.